

§7. KHẢO SÁT SỰ BIẾN THIÊN VÀ VẼ ĐỒ THỊ CỦA MỘT SỐ HÀM PHÂN THỨC HỮU TỈ (2 tiết)

I – MỤC TIÊU

Kiến thức

Giúp học sinh biết các bước khảo sát các hàm phân thức hữu tỉ thuộc hai dạng nêu trong bài và cách vẽ đồ thị của các hàm số đó.

Kĩ năng

Giúp học sinh thành thạo các kĩ năng :

- Thực hiện các bước khảo sát hàm số.
- Vẽ nhanh và đúng đồ thị.

II – NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

1. Sau khi giải các bài tập 49, 50, nếu có điều kiện, giáo viên có thể nêu các dạng đồ thị của hàm số $y = \frac{ax + b}{cx + d}$ ($c \neq 0$ và tử không chia hết cho mẫu).

Hàm số xác định trên tập hợp $\mathbb{R} \setminus \left\{ -\frac{d}{c} \right\}$.

Tiệm cận đứng : $x = -\frac{d}{c}$; tiệm cận ngang : $y = \frac{a}{c}$.

Dễ dàng chứng minh được rằng giao điểm I của hai đường tiệm cận là tâm đối xứng của đồ thị.

$$y' = \frac{ad - bc}{(cx + d)^2}.$$

1°. Nếu $ad - bc > 0$ thì $y' > 0$ với mọi $x \neq -\frac{d}{c}$. Hàm số đồng biến trên mỗi khoảng $\left(-\infty ; -\frac{d}{c} \right)$ và $\left(-\frac{d}{c} ; +\infty \right)$.

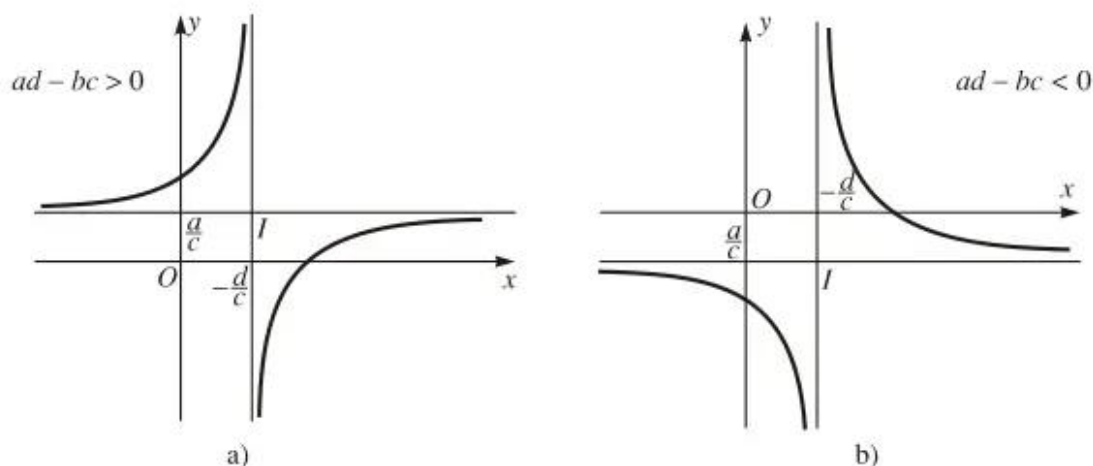
x	$-\infty$	$-\frac{d}{c}$	$+\infty$
y'	+		+
y	$\frac{a}{c}$	$+\infty$	$\frac{a}{c}$

Đồ thị có dạng của hình 1.11a).

2°. Nếu $ad - bc < 0$ thì $y' < 0$ với mọi $x \neq -\frac{d}{c}$. Hàm số nghịch biến trên mỗi khoảng $\left(-\infty ; -\frac{d}{c} \right)$ và $\left(-\frac{d}{c} ; +\infty \right)$.

x	$-\infty$	$-\frac{d}{c}$	$+\infty$
y'		-	-
y	$\frac{a}{c}$	$+\infty$	$\frac{a}{c}$

Đồ thị có dạng của hình 1.11b).

Hình 1.11

Chú ý. Nếu $ad - bc = 0$ thì đồ thị là đường thẳng $y = \frac{a}{c}$ trừ điểm có hoành độ $x = -\frac{d}{c}$.

2. Sau khi giải các bài tập 51, 52, nếu có điều kiện, giáo viên có thể giới thiệu các dạng đồ thị của hàm số $y = \frac{ax^2 + bx + c}{a'x + b'}$ ($a \neq 0, a' \neq 0$ và tử không chia hết cho mẫu).

Hàm số xác định trên tập hợp $\mathbb{R} \setminus \left\{ -\frac{b'}{a'} \right\}$.

Có thể viết hàm số dưới dạng

$$y = px + q + \frac{r}{a'x + b'}, r \neq 0.$$

Tiệm cận đứng : $x = -\frac{b'}{a'}$; tiệm cận xiên : $y = px + q$.

Dễ dàng chứng minh được rằng giao điểm I của hai đường tiệm cận là tâm đối xứng của đồ thị.

$$y' = \frac{aa'x^2 + 2ab'x + bb' - ca'}{(a'x + b')^2} ;$$

$$y' = 0 \Leftrightarrow aa'x^2 + 2ab'x + bb' - ca' = 0 ; \quad (3)$$

$$\Delta' = a^2b'^2 - aa'(bb' - ca').$$

1°. Nếu $\Delta' > 0$ thì phương trình (3) có hai nghiệm phân biệt x_1, x_2 . (Để ý rằng $\frac{x_1 + x_2}{2} = -\frac{b'}{a'}$).

• Nếu $aa' > 0$ thì ta có bảng biến thiên sau

x	$-\infty$	x_1	$-\frac{b'}{a'}$	x_2	$+\infty$
y'		+	0	-	
y					

$-\infty \nearrow y(x_1) \searrow -\infty$ $+\infty \searrow y(x_2) \nearrow +\infty$

Đồ thị của hàm số có dạng của hình 1.12a).

• Nếu $aa' < 0$ thì sự biến thiên của hàm số được cho trong bảng sau

x	$-\infty$	x_1	$-\frac{b'}{a'}$	x_2	$+\infty$
y'		-	0	+	
y					

$+\infty \searrow y(x_1) \nearrow +\infty$ $-\infty \nearrow y(x_2) \searrow -\infty$

Đồ thị của hàm số có dạng của hình 1.12b).

2°. $\Delta' < 0$. Khi đó :

- Nếu $aa' > 0$ thì $y' > 0$ với mọi $x \neq -\frac{b'}{a'}$. Hàm số đồng biến trên mỗi khoảng

$$\left(-\infty; -\frac{b'}{a'}\right) \text{ và } \left(-\frac{b'}{a'}; +\infty\right).$$

Bảng biến thiên

x	$-\infty$	$-\frac{b'}{a'}$	$+\infty$
y'	+	+	+
y	$-\infty$	$+\infty$	$+\infty$

Đồ thị có dạng của hình 1.12c).

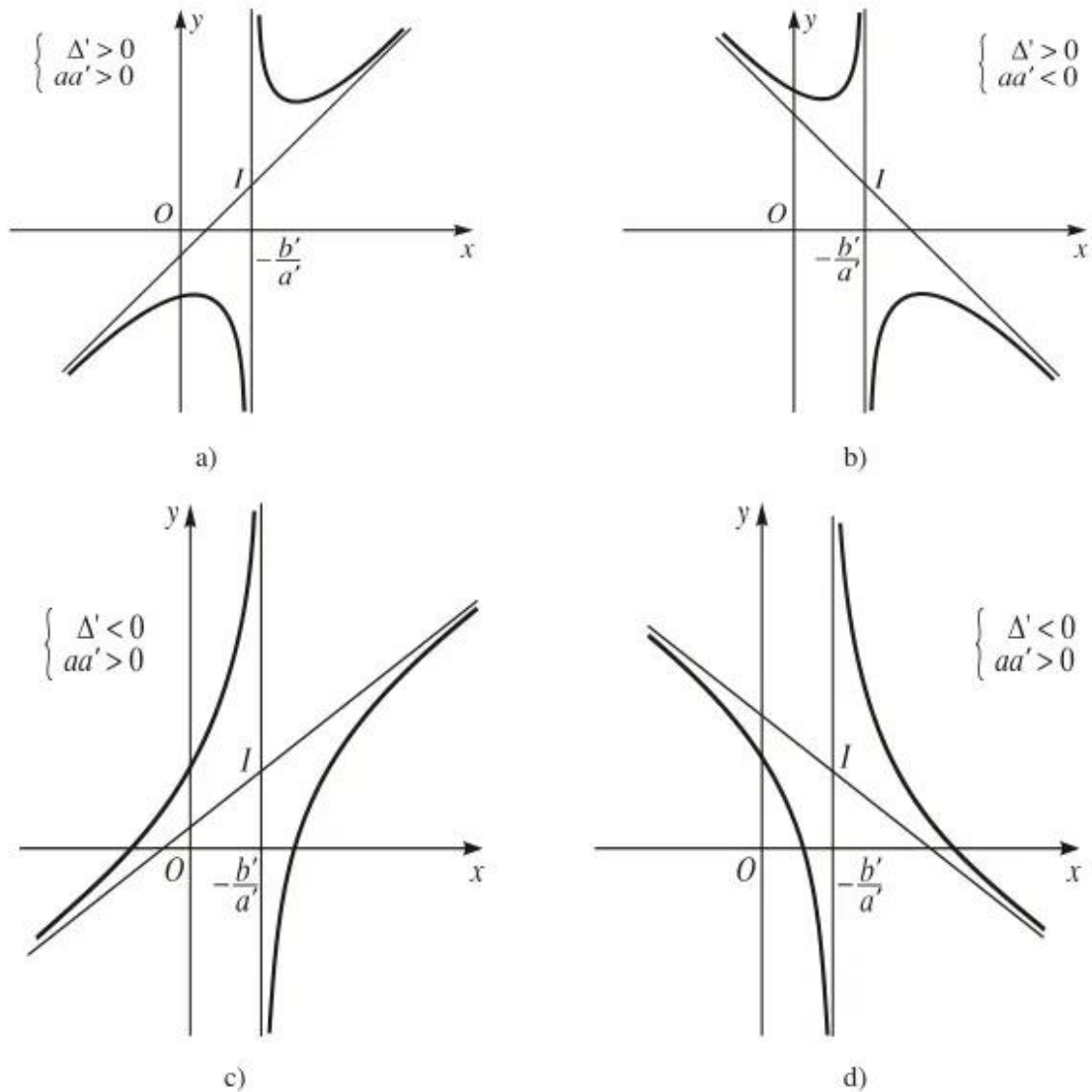
- Nếu $aa' < 0$ thì $y' < 0$ với mọi $x \neq -\frac{b'}{a'}$. Hàm số nghịch biến trên mỗi

$$\text{khoảng } \left(-\infty; -\frac{b'}{a'}\right) \text{ và } \left(-\frac{b'}{a'}; +\infty\right).$$

Bảng biến thiên

x	$-\infty$	$-\frac{b'}{a'}$	$+\infty$
y'	-	-	-
y	$+\infty$	$-\infty$	$-\infty$

Đồ thị có dạng của hình 1.12d).

Hình 1.12

Chú ý. Nếu $\Delta' = 0$ thì tử chia hết cho mẫu,

$$y = \frac{a}{a'}x + \frac{a'b - ab'}{a'^2} \text{ với mọi } x \neq -\frac{b'}{a'}$$

Đồ thị của hàm số là một đường thẳng bỏ đi một điểm.

III – GỢI Ý VỀ DẠY HỌC

* Dự kiến phân phối thời gian

Bài này thực hiện trong 2 tiết với nội dung giảng dạy từng tiết như sau :

Tiết 1 : Từ đầu đến hết hoạt động **H1**.

Tiết 2 : Phần còn lại của bài.

* Gợi ý về các hoạt động trên lớp

H1 Hoạt động này nhằm giúp học sinh củng cố các bước khảo sát sự biến thiên và vẽ đồ thị của hàm số $y = \frac{ax + b}{cx + d}$. Giải tương tự như ví dụ 1.

H2 Hoạt động này nhằm giúp học sinh củng cố các bước khảo sát sự biến thiên và vẽ đồ thị của hàm số $y = \frac{ax^2 + bx + c}{a'x + b'}$. Giải tương tự như ví dụ 3.

IV – GỢI Ý TRẢ LỜI CÂU HỎI VÀ BÀI TẬP

Các bài tập 49, 50, GV tự làm.

51. c) • Nếu $m < -1$ hoặc $m > 7$ thì phương trình có 2 nghiệm.

• Nếu $m = 7$ hoặc $m = -1$ thì phương trình có 1 nghiệm.

• Nếu $-1 < m < 7$ thì phương trình vô nghiệm.

52. GV tự làm.